

Magika Hieria

Eskiçağ Yunan Büyüsü ve Dini

Editörler

Christopher A. Faraone

Dirk Obbink

New York Oxford
OXFORD UNIVERSITY PRESS

Agonlar Bağlamında Antik Hellen Büyüleri

Bu gün Paris'teki Ulusal Kütüphanede bulunan yassı ve kurşundan "zencefilli kurabiye adam"; ilk bakışta aldatıcı bir şekilde tehlikesiz görünür. Daha yakından bir inceleme ise yüzeyin farklı noktalarına yazılmış iki kısa metni gözler önüne serer.¹

καταγράφω Εἰσιάδα τὴν Α(ὕ)τοκλέας
πρὸς τὸν Ἑρμῆ τὸν κάτοχον.
κάτεχε αὐτῆ(ν) παρὰ σα(ν)τόν.

καταδεσμεύω Εἰσιάδα πρὸς τὸν Ἑρμῆ
τὸν κάτοχον· [χ]ῆρες,
πόδες Εἰσιάδος, σῶμα ὄλον.

Gem vuran Hermes'in huzurunda, A(u)toclea kızı Isias'ı [bir notla] iletiyorum. Ona gem vurarak yanında alıkoy!

Gem vuran Hermes'in huzurunda Isias'ı, Isias'ın elleri ve ayaklarını, tüm vücudunu bağliyorum.

Görünüşe bakılırsa Euboea², Karistos'ta bulunan bu iki mesajın tarihi M.Ö 4. yüzyıla kadar gider ve κατάδεσμος³ olarak bilinen salt Hellenlere mahsus büyüye ya da Latin adıyla defixio⁴ ya⁴—“bağlayıcı büyüleri” ifade ederken birbirlerinin yerine kullanacağım iki terim⁵— iyi bir örnek teşkil eder. Takriben altı yüze yakın Hellenik büyü tabletleri bu güne

¹ L. Robert, Collection Froehner, vol. 1 (Paris, 1936), no. 13; M. Guarducci, Epigrafia greca, vol. 4 (Rome 1978), 248-49.1 give Jordan's text (SGD 64), which is based on some recent, better readings

² Eğriboz Adası

³ katadesmos

⁴ defixio

⁵ Yunanca κατάδεσμος terimi, “sıkıca bağlamak” ve “sarmak” anlamına gelen καταδέω (Attika lehçesinde kısaltılmış καταδώ biçimi görülür) fiilinden türemiştir. Popülerliği her ne kadar tutarsızlıklara yol açmış olsa da, geç Latin terimi defixio (“Mıhlamak” ya da “delip geçmek” anlamına gelen) günümüz akademisyenlerince tercih edilen terim gözüktüyor. Epigrafistler ve arkeologlar sıklıkla bu terimlerin eş anlamlısı olarak kurşun üzerine yazılmış her türlü kötü rica için “kurşun büyü tableti” terimini kullanıyorlar. Hangi araç uygulanmış olursa olsun; antikçağda kullanılan farklı “voodoo” bebekler, hatta kurşun defiksiyolara ara sıra eşlik eden bağlanmış ya da sarılmış küçük hayvanlarda (Örneğin DT 24'de bağlanmış bir horozun ve DT 111-12'de ise bağlanmış bir yavru köpeğin bahsi geçmektedir. Keza Libanius'un konferans salonunda keşfedilen [Sayfa 16, numara 70]bukalemun ve orijinal versiyon 2.577-78'de dedikoducuların dilini bağlamayı hedefleyen ağzı dikilmiş balık) dahil olmak üzere tüm bağlayıcı ritüeller için bu terimi kullanacağım..

dek yayınlanmıştır; dört yüzden fazlası ise keşfedilmeyi ve üzerlerinde çalışılmayı bekler. En eski örnekleri Sicilya, Olbia ve Attika'da bulunmuştur ve M.Ö 5. yüzyıla aittir. M.S ikinci yüzyılda ise Hellen-Roma dünyasının her bir köşesinde gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Klasik dönemde, daha ziyade küçük kurşun levhalar üzerine yazılır, katlanır, bronz ya da demir bir çiviyle delinir ve sonra ya zamansız ölen birinin cesediyle gömülür, ya da kitonik⁶ mabetlere konulurdu. Daha sonraki dönemlerde daha çok yeraltı sularının (kuyular, hamamlar, çeşmeler) bulunduğu yerlere yerleştirilmişlerdir. Bazen buluntu yeri, yapılan büyüünün hedefini de gösterir. Örneğin savaş arabaları sürücülerini hedefleyen büyü tabletleri, geçit kapılarının altında ve geç dönem Roma hipodromlarının kalıntılarında keşfedilmiştir.

Benim amacım; erken Yunan toplumunda κατάδεσμοί⁷ tabletlerinin fonksiyonu ve sosyal çevrenin bir analizini sağlamaktır. Yaklaşım iki yönlü olacak: 1)Büyü yapımında kullanılan çeşitli formülleri analiz etmek ve kurbanı yok etmekten ziyade, aslında onları engellemeyi hedeflediklerini kanıtlamak; 2) Agonların büyü tabletlerinin kullanımı için geleneksel ortamı oluşturduğunu; bunların oyunlar bittikten sonrada devam eden ve intikam güden tedbirler olmadığını, daha ziyade ileride olması muhtemel ya da olası bir yenilginin beklentisiyle zorlu bir rakibe karşı etkin bir "ön savunma" yöntemi olarak kullanıldığını önermek.

BAĞLAMA FORMÜLLERİ

Eldeki kanıtlardan, bu bağlama ritüellerinin antikçağ Hellenlerinin kötü zamanlarda bizzat kendilerinin başvurduğu geleneksel bir yol mu olduğu, ya da kendilerinin yerine profesyonel bir büyücünün mü görevlendirildiği hala net değildir. Yumuşak bir kurşun parçasını düzleştirmek ve sonra üzerine bir isim kazımak hiç şüphe yok ki yoğun bir çaba ya da çanak çömlek parçalarına kazılan sürgün adlarından daha fazla teknik beceri gerektirmiyordu. Öte yandan Plato, ücret karşılığında κατάδεσμοί uygulayan gezginci büyücülerden (Plato, Devlet 364c) bahseder ve bir büyü formül kitabıyla çalışan aynı kişi/kişilerce seri üretilerek zulalanmış büyü tablet parçalarını içeren (Roma ya da daha geç döneme ait olsalar da) çok iyi belgelenmiş bir kaç örnek mevcuttur. Birbirine bağlı dört kurşundan "vudu bebek"—her biri, üzerine büyü yazılmış kurşun bir kutu içerisinde—kısa zaman önce Kerameikos'ta iki farklı mezarda keşfedilmiştir. Tarihleri yaklaşık M.Ö 400 yılına kadar gider; bunların aynı kişi tarafından hazırlandığı görülmektedir— belki de Hellas'ta faal bir profesyonel büyücünün en erken maddi kanıtlarını sağlamaktadırlar.

---

⁶ Yeraltı dünyasına ait.ÇN

⁷ Büyü tabletleri

Üzeri yazılmış κατάδεσμος'un tasarımı, kamu veya özel iletişimin diğer yazılı biçimlerine yakın benzerlikler gösterir. Örneğin dördüncü yüzyılın erken dönemlerinden bir kaç Attika örneği, salt resmî (yani, aile ve kamuya ait adlarla) isimlerden oluşur ve sütunlar (DTA 55 ya da SGD 48)⁸ şeklinde düzgünce düzenlenmiştir. Her ikisinde de çağdaş kamu anıtlarının bu taklidi αγαθη τυχη θεοι⁹ (SGD 19 ve DTA 158) başlığı altında belirgin kılınmıştır. Bir başka zaman ise, tableten bir kitonik tanrıya ya da huzursuz bir *nekydaimon*'a¹⁰ gönderilen mektup olarak bahsedilir ki bu tarz bir kalıbın bir Hellen'in aklına gelmesi gayet doğaldır; zira erken dönemlerde mektup yazımında kurşun yaygın bir araç olarak kullanılırdı. Birkaç erken dönem Attika büyüünün tesiri, konulduğu mezardaki cesedin tableti okuyabilme ve buna göre hareket etme becerisine bağlı olabilir. Pire'den (DTA 103) bir büyü, "Bu mektubu Hermes ve Persephone'ye gönderiyorum" derken, bir diğeri ise, "Daemonlara ve Persephone'ye AA'nın (buraya kişinin adı yazılır) adını taşıyan bir mektup gönderiyorum," gibi taşıma senedi tarzında bir biçime bürünür. En azından üç vakada da, katlanmış tabletin dış çeperine kitonik tanrı adlarının yazılışı, sıradan mektup tomarlarının usulüne uygun yazılış yöntemini taklit etmeye yönelik olabilir.

Yazılı belgelerin diğer biçimlerine olan bu benzerlikler nadirdir ve daha ziyade kendine özgü icatlar ya da bu benzersiz Hellen büyü biçiminin özgün halinden uzak varyasyonlar gibi dururlar. Aslında bazı akademisyenler, *defixioların* en başlarda tamamen sözlü bir uygulamaya yönelik olduğunu öne sürmüş olsalar da, ben hem sözlü formülün hem de buna bağlı ilgili eylemlerin (örneğin kurşunun, balmumunun ya da diğer bazı bükülebilir materyallerin bozulması gibi) aynı anda geliştiğini düşünmekten yanayım. Katlanmış ve çivilerle delinmiş olarak zulalanmış kırka yakın üzeri boş tablet; tabletler katlanırken ve delinirken kurbanın adının ve büyü formülünün kolay okunmayacağını düşündürmektedir. Başka bir ipucu ise *defixiolara* hitaben kullanılan erken dönem terimlerin yazma eylemine hitap etmemesidir. Beşinci yüzyıla ait bir Sicilya büyü tableti (SGD 91), kendisinden εύκά (dua ya da övünç kaynağı) diye söz eder ve Plato (Devlet, 364)¹¹ genel olarak κατάδεσμοι

---

⁸ Wunsch, R. *Defixionum Tabellae Atticae*. IG 3.3. Berlin, 1897. Jordan, Sayfa 55 ve D. R. "A Survey of Greek Defixiones Not Included in the Special Corpora", sayfa 48

⁹ İyi talih tanrıları

¹⁰ Ölü ruh. Hellenik büyü papirlerinde sıkça rastlanan bir terim. ÇN

¹¹ "Tanrıların iyi insanlar için zorluklarla dolu, kötü insanlar için rahat bir yaşam sundukları iddia edilir. Bazen dilenciler zenginlerin evlerine giderler ve tanrıların onlara, ailelerinin ya da kendilerinin işledikleri günahları çeşitli bayramlarda ya da törenlerde büyüler yaparak affettirme yetkisini verdiklerini anlatırlar. Zenginler düşmanları oldukları insanlara kötülük yapmaya niyet ettiklerinde, bu türden dilencilere para verip çeşitli büyüler yoluyla tanrıların yanında olmalarını sağlamaya çalışırlar."

denilen bağlayıcı büyülerden bahseder. Aiskhylos'un Eumenides¹² adlı eserinde, Erinyelerin ὕμνος δέσμιος'u¹³, *defixio*'nun tamamen saf sözel bir biçimi gibi görünür; yaklaşmakta olan cinayet davasındaki başarısını gölgelemek umuduyla Orestes'in sözel ve zihinsel yetilerini bağlamayı hedeflerler. Esasen en erken Sicilya ve Attika *defixiolarının* büyük bir çoğunluğunun salt isimler listesinden ibaret olduğu gerçeği, ayin esnasında bağlama fiilinin yüksek sesle telaffuz edildiği ve sonraları gelişen, daha karmaşık ve yazılı olan formülün ise sözlü okunan büyüye tablet üzerine olabildiğince çok yazıya dökme arzusunun bir tezahürü olduğu izlenimini uyandırır ki bu da kuşkusuz klasik dönemde giderek artan okuryazarlığın hızlandırdığı bir süreçtir.

Sadece hedefteki kurbanın adına değinen Hellenik κατάδεσμοί, M.S. 1. yy'da tamamen yitene dek klasik dönem itibarıyla kullanım sıklığı azalır. Karmaşık formül daha sonraki dönemlerde daha da popüler olur ve kabaca dört gruba ayrılır:

1. *Doğrudan bağlama formülü. Defigenler*¹⁴, doğrudan kurbanları ya da onların bedenlerindeki belli yerleri etkilemeye yönelik birinci tekil şahısta fiil kullanırlar. Örneğin, καταδώ τόν δείνα (AA'yı bağlıyorum)
2. *Dua formülü*. Benzer bağlama eylemini gerçekleştirmek için ikinci şahıs çoğul emir kipi kullanılarak tanrılar ve daemonlar uyarılır ve davet edilir. Örneğin, κατέχετε τόν δείνα (AA'ya gem vurunuz!)
3. *Dilek formülü*. Kurban, üçüncü şahıs dilek-istek kipinin öznesidir. Örneğin, ó δείνα ἀτελής εἶη (AA başarısız olsun)
4. *Similia similibus*¹⁵ formülü. Bu tarzdakiler güçlü analogiler kullanır. Örneğin, "Nasıl ki bu ceset soğuk ve yaşamdan yoksunsa, AA'da soğuk ve yaşamdan yoksun olsun".

Doğrudan bağlama formülü (1 no'lu) en iyi; ya kurşun tabletin biçiminin bozulması ya da delinmesiyle veya (daha nadiren) küçük bir suretin el ve bacaklarının bağlanması yoluna gidilmesiyle ritüellerde önemli bir eyleme eşlik eden edimsel söz formu olarak açıklanır. Sıklıkla bedenün çeşitli yerleri ya da kişisel eşyalar, daha belirgin hedefler olarak kişinin

---

¹² Hayırlı Tanrıçalar

¹³ Bağlayıcı şarkı

¹⁴ *Defigen*. Bağlayan ya da bağlama işini gerçekleştiren kişi.

¹⁵ Benzerler yoluyla etkileme.ÇN

adı ile birlikte listelenir. Örneğin, DTA 52 (Attika, M.Ö. 3 yy): "Mnesithides'i, Mnesithides'in dilini, işini ve ruhunu bağliyorum." Doğrudan bağlama formülünün en yaygın detaylandırılış şekli, eylemin tanığı ya da gözetmeni olarak görülen bir tanrının ya da tanrıların adının/adlarının eklenmesidir. Örneğin DTA 91 (Attika, M.Ö. 3yy): "Hermes Chthonios ve Hermes Katochos 'un huzurunda Ophelion ve Katheris'i bağliyorum."

Birinci tekil şahısta kullanılan diğeri fiillerin çoğı (örneğin κατατιθημι, παραδίδωμι ve καταγράφω), tıpkı erken dönem Sicilya tabletlerindeki απο- ve έγγράφω gibi, bağlama sorumluluğunu ilahi alana yükleyen hukuki veya teknik terimler gibi görünür. Dolayısıyla en sade haliyle καταδίδωμι τόν δεῖνα (AA'yı tahsis ediyorum) diye okunan defixio, muhtemelen tam ifadenin "dua formülü"nü de kapsayacak şekilde kısaltılmış halidir ki Karistos'tan yukarıda alıntıladiğimiz metinde böyle yazar: "Gem vuran Hermes'in huzurunda AA'yı [bir notla] iletiyorum. (Sen, Hermes) ona gem vurarak yanında alıkoy!"

Dua formülü (2 no'lu), bağlamanın asıl faileriymişçesine tanrıları doğrudan eylemin içine katar. Ona da kurşun tabletlerin ve suretlerin sıklıkla tahrifi eşlik etmiştir.